

TÜRK ROMANINDA VEREM ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Yavuz Selim UĞURLU*

Özet

Edebiyat ile hastalık arasında yakın bir ilişki vardır. Hastalıklar edebiyat için vazgeçilmez bir temadır. Bazı hastalıklar sanat eserleri için ilham kaynağı olmuşlardır. Verem, hastalıklar içerisinde sanatçılara en fazla ilham veren hastalıktır. Verem, yaygın ve ölümcül bir hastalıktır. Bu hastalık edebiyatta birçok edebî türün konu alanına girer. Verem konusu özellikle romanlarda çok başvurulan bir konudur. Ana konusu verem olan roman sayısı hem dünya edebiyatında hem de Türk edebiyatında çok azdır ancak birçok romanda ana olayın dışında da bu hastalıkla karşılaşılır. Verem, Tanzimat Dönemi romanlarında karşılaşılan en yaygın hastalıktır. Verem, Servetifünun Dönemi'nde de sıklıkla işlenen temalardan biridir. 19. yüzyılda kaleme alınan Türk romanlarında aşk-ayrılık-verem-ölüm denklemiyle çok sık karşılaşılır. Genç kız sevdiği erkeğe herhangi bir sebepten ötürü kavuşamayınca vereme yakalanır ve bunun sonucunda veremden ölür. Kavuşma gerçekleşmeyince hislerdeki aşırılık sebebiyle kalpte, beyinde ve bedende yan tesirler ortaya çıkar ve böylece âşık vereme yakalanır. Türk edebiyatında veremin romanlardaki yaygın işlenişi kanserin yaygınlaşması ve hastalığın ölümcül olmaktan çıkması gibi sebeplerden ötürü sona erer. İncelenen romanlarda hastalığa yakalanma sebepleri olarak karşımıza şunlar çıkar: Aşk acısı, yoğun stres, fakirlik sonucu soğuğa mâruz kalma ve bakımsızlık, hapishaneye düşme sonucu vereme yakalanma. Tanzimat ve Servetifünun Dönemi'nde vereme yakalanmanın temel sebebi aşk acısı iken sonraki dönemlerde vereme yakalanmanın temel sebebi fakirlik ve onun etkileri olmuştur. Sonuç olarak verem, Türk edebiyatının özellikle de Türk romanının içindedir.

Anahtar Kelimeler: verem, Türk edebiyatı, sağlık, hastalık, roman

Gönderilme Tarihi: 24.02.2020

Kabul Tarihi:08.05.2020

1 Bu makale Yavuz Selim UĞURLU'nun 2017 yılında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde doktora eğitiminin bir gerekliliği olarak sunduğu "Türk Romanında İnce Hastalık (Verem) Üzerine Bir Araştırma" adlı "Seminer Çalışması"ndan üretilmiştir.

* Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi elektronik posta: yavuzs.ugurlu52@gmail.com Orcid ID: 0000-0002-5289-227X

A STUDY ON TUBERCULOSIS IN TURKISH NOVEL

Abstract

There is a close relationship between literature and disease. Diseases are an indispensable theme for literature. Some diseases are a source of inspiration for artworks. Tuberculosis is the most inspirational one among the diseases for artists. Tuberculosis is a common and fatal disease. This disease enters many literary subjects in literature. Tuberculosis is a common subject that is especially referred in novels. The number of novels that their main issue is a tuberculosis very small in both world literature and Turkish literature. However, this disease is also encountered apart from the main event in many novels. Tuberculosis is the most common disease in the novels of the Tanzimat Era. It is one of the themes that are typically handled in the Servetifünun Era, too. In the Turkish novel that was written in the 19. century the balance between love, separation of lovers, tuberculosis and death is frequently used. Young girl catches tuberculosis when she cannot reach with her lover because of any reason and consequently she dies from the tuberculosis. Side effects appear in her heart, brain and body because of her extreme feelings when she can't reach him and she catches the tuberculosis. In the Turkish literature the common usage of tuberculosis in novels ends because of reasons such as growth of cancer and exiration of the disease. According to examined novels, there are many reasons to catch the disease and some of them are pangs of love, extreme stress, exposure to the chilly and squalidity because of poverty and catching the tuberculosis as a result of going to prison. While the basic reason of catching the tuberculosis in the Tanzimat Era and Serveti Fünun Era is pangs of love, the main reason in the subsequent years is poverty and its effects. As a result, the tuberculosis has an important role in Turkish literature, especially Turkish novel.

Key Words: tuberculosis, Turkish literature, health, disease, novel

Giriş

Edebiyat ile hastalık arasında yakın bir ilişki vardır. Hastalıklar edebiyat için vazgeçilmez bir temadır. Bir tema olarak hastalık ortaya çıkardığı acı, ıstırap, düşkünlük, yalnızlık, hayal kırıklığı, ümit, ümitsizlik, merhamet gibi duygularla geniş bir kaynak teşkil eder (Uraldı, 2015: 101-103).

İnsan yaşamının bir yarısı sağlık diğer yanını da hastalık durumlarının oluşturması gibi bazı edebi metinlerde de zaferler ve hayaller diğer taraftan ise karamsarlıklar ve trajediler anlatılır. Ana konusu hastalık olan roman sayısı hem dünya edebiyatlarında hem de Türk edebiyatında oldukça azdır. Dünya edebiyatından akla ilk gelen Albert Camus'un "Veba" adlı romanı bizim edebiyatımızda ise Peyami Safa'nın "Dokuzuncu Hariciye Koşuşu"dur. Roman türü bir bakıma hastalıkların kol gezdiği çağların hastalıklı bireylerini işleyen bir türdür (Çıkla, 2016: 17-96).

Verem (Tüberküloz)² edebiyatta sık işlenen hastalıkların başında gelir. 19. yüzyıldan bu yana belki de en çok kullanılan metaforlar arasında yer almış, ama günümüzde, yerini daha güncel hastalıklar olan AIDS ve kansere bırakmıştır. 19. yüzyılda çok yaygın bir hastalık olan ve o yıllarda tedavisi de olmayan verem genel olarak okur tarafından sempati duyulan bir hastalıktır ve umutsuz âşıkların, yoksulların, yoksun kalanların, hasret çekenlerin hastalığıdır.

Türk Edebiyatında Tanzimat Dönemi'nde birçok eserde -ilk romanımız "Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat"tan başlamak üzere- veremle karşılaşılır. Verem, Tanzimat Dönemi romanlarında karşılaşılan en yaygın hastalıktır.

Servetifünun Dönemi'nde sıklıkla işlenen temalar şunlardır: verem, intihar, kimsesizlik, inzivaya çekilme, aşkların ölümle sonlanması vb.dir. Sonuç olarak bu bilgilerden hareketle bu dönem romanlarında da veremin önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

19. yüzyılda kaleme alınan Türk romanlarında aşk acısı sebebiyle vereme yakalanıp ölmeye çok sık rastlanır. Âşıklar kavuşamayınca duygulardaki coşkunluk nedeniyle bünyede çeşitli olumsuzluklar ortaya çıkar ve âşıklar vereme yakalanır. Romanlarda çoğunlukla kız sevdiği erkeğe herhangi bir sebepten ötürü kavuşamayınca vereme yakalanır ve sonucunda kız veremden ölür.

Türk edebiyatında veremin romanlardaki hâkimiyeti Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında da devam eder. Kanserin yaygınlaşmasıyla birlikte günümüzde verem,

2 Verem, Koch basili denen mikropların solunum yoluyla alınması ile gelişebilen kronik bir bakteri iltihabıdır. Bu hastalığın tüberküloz, verem ve ince hastalık gibi adları vardır.

romanlardaki yerini kansere bırakmıştır. Sonuç olarak verem, edebiyatın özellikle de edebî bir tür olan romanın önemli bir konusu olmuştur.

1. Türk ve Dünya Edebiyatında Verem

Bazı hastalıklar sanat eserleri için bir ilham kaynağı olmuşlardır. Verem hastalıklar içinde en yoğun kullanılan kaynaklardan birisidir. Roman başta olmak üzere hikâye, tiyatro ve şiirde veremle çok sık karşılaşılır. Özellikle 19. yüzyıl ve 20 yüzyılın ilk yarısında edebiyatçıların yanısıra diğer sanatçılar da vereme eserlerinde sıklıkla yer vermiştir.

Türk edebiyatında veremin görüldüğü ilk edebî dönem, Tanzimat Dönemi'dir. Türk edebiyatında veremin geçtiği ilk eser Mehmet Murat (Mizancı Murat)'ın "Turfanda mı Turfa mı?" adlı romanıdır. Ardından Nâbizâde Nazım'ın "Karabibik", Abdülhak Hâmid Tarhan'ın "Finten", Reşat Nuri Güntekin'in "**Çalkuşu**", Halit Ziya Uşaklıgil'in "Kırık Hayatlar", Peyami Safa'nın "9. Hariciye Koğuşu", Necip Fazıl Kısakürek'in "Bir Adam Yaratmak" adlı eserleri gelir. Câhit Sıtkı Tarancı, Peyami Safa, Mahmut Yesari, Aclan Sayılğan, Memet Fuat, Rüştü Onur adlı sanatçılar ise vereme yakalanmış ve bu hastalık sebebiyle bu sanatçılardan bazıları ölmüştür. Dünya edebiyatında ise Lord Byron, Guy de Maupassant, Paul Eluard, Maxim Gorky, Panait Istrati, George Orwell, Friedrich Schiller, Albert Camus, Dylan Thomas, Franz Kafka bu hastalığa yakalanmış olan sanatçılardır. Bu sanatçılardan bazıları bu hastalık sebebiyle hayata gözlerini yumarken bazıları ise bu hastalıktan kurtulmuştur (Aslan, 2016: 25).

Vereme Türk şiirinde de rastlanır. Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Han Duvarları" adlı şiirinde de vereme rastlanır. Şiirde geçen Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ın sözleri veremle ilgilidir:

Garibim namıma Kerem diyorlar

Aslı'mı el almış haram diyorlar

Hastayım derdime verem diyorlar

Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ım ben

Sonuç olarak verem hem dünya hem de Türk edebiyatında sıkça işlenen bir konu olmuştur. Birçok edebî eserde özellikle de romanda bu konu farklı şekilde okuyucunun karşısına çıkar.

2. Türk Romanında Verem

Türk Edebiyatında birçok romanda hastalık teması işlenmiştir. Bu çalışmada Türk romancılığına ait 250 civarında eser incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Türk romanında başlangıçtan bugüne hastalıklardan en fazla işlenenin verem olduğu sonucuna ulaşılmıştır

Yazarlar yaşadıkları dönemin en yaygın ve ölümcül hastalığı olan veremi dönemin özelliği gereği sıklıkla işler. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen inceleme sonucunda verem konusuna geniş bir şekilde yer verdiği tespit edilen ve bu sebeple ayrıntılı bir şekilde incelenen romanlar şunlardır: Recaizade Mahmut Ekrem'in "Araba Sevdası", Ahmet Mithat Efendi'nin "Felatun Bey ile Râkım Efendi", Ahmet Mithat Efendi ve Fatma Aliye Hanım'ın birliktelikte yazdıkları "Hayâl ve Hakikât", Şemsettin Sami'nin "Taaşşuk-ı Talat ve Fıtnat", "H.Ziya Uşaklıgil'in "Aşk-ı Memnu", "Mai ve Siyah", "Nemîde", H.Edip Adıvar'ın "Vurun Kahpeye",Reşat Nuri Güntekin'in "Ateş Gecesi", Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur", "Aydaki Kadın", Sabahattin Ali "İçimizdeki Şeytan",Peyami Safa'nın"Dokuzuncu Hariciye Koğuşu",Kemâl Tâhir'in"Karılar Koğuşu", Oğuz Atay'ın "Tutunamayanlar", Ayşe Kulin'in "Füreyâ", İhsan Oktay Anar'ın Puslu Kıtalar Atlası, Orhan Pamuk'un "Kar" adlı romanıdır.

İncelenen romanların bazılarında verem ana olaya çok fazla etmekteyken bazılarında ise ana olaya etkisi az olmaktadır. Bazı romanlarda ise vereme ana kahramanlar yakalanırken bazılarında yardımcı kahramanlar yakalanmaktadır. Verem temasının en fazla işlendiği dönem ise Tanzimat ve Servet-i Fünun Edebiyatı Dönemi ardından ise 1920-1960 Dönemi gelmektedir. Bu dönemlerden sonra verem yerini kansere bırakır.

Bu makale çalışmasının kapsamına giren 18 romanda verem konusunun işlendiği tespit edilmiştir.Bu romanlardan elde edilen tespitler ve ulaşılan sonuçlar eserlerden örnek metinlerin de alıntılanması sûretiyle bu çalışma metnine aktarılmıştır.

2.1. Roman Kahramanlarının Hastalığa Yakalanma Sebepleri

İncelenen romanlarda hastalığa yakalanma sebepleri olarak karşımıza şunlar çıkar: Aşk acısı, yoğun stres, fakirlik sonucu soğuğa maruz kalma ve bakımsızlık, hapisaneyeye düşme sonucu vereme yakalanma. Tanzimat ve Servetifünun Döneminde vereme yakalanmanın temel sebebi aşk acısı iken sonraki dönemlerde vereme yakalanmanın temel sebebi fakirlik ve onun etkileri olmuştur.

2.1.1. Aşk Acısı Sebebiyle Vereme Yakalanma

Uzmanlara göre aşk acısı fiziksel acıyla eş değer bir etki yapabiliyor. Karşılıksız aşkın yarattığı hüznün sonucu depresyona yakalanan kişi bunun sonucunda daha ilerki süreçlerde vereme yakalanabiliyor. Türk edebiyatında bu durum sıkça işlenir. Özellikle roman türünde aşk acısı sonucu vereme yakalanma durumu sıkça işlenir.

Aşağıda Tanzimat Dönemi'ne ait Rezaizade Mahmut Ekrem'e ait "Araba Sevdası" romanından verilen alıntılar romanın başkişisi Bihruz Bey'in sevdiği kadın olan Periveş Hanım'ın veremden öldüğü haberini –yalan haberi- alması üzerine yaptığı yorumlar, aşk acısının vereme sebep olduğu düşüncesine örnek gösterilebilir:

"Zavallı kızcağız, tifoya tutuldu deniyor. Yanlış!... Veremden gitti... Zâlim verem!... O bir kurttur ki daima öyle nâzik fidanlara gelir. Onu da galiba ben davet ettim. Niçin itiraf etmeyeyim?.. Zavallı kızın iki ay içinde topraklara düşmesinde benim de yardımım oldu..." (2009: 127).

Halit Ziya Uşaklıgil'in Servetifünun Dönemi'nde yazdığı romanı "Aşk-ı Memnu"da ise konağın uşağı Beşir, konağın sahibinin kızı Nihal'e olan aşkı ve bu aşk sonucu çektiği aşk acısı sebebiyle vereme yakalanır:

"Boğaziçi vapurunda geniş bir nefes aldı. Nihayet geliyorlardı. İkide birde başını çevirerek pencereden bakıyordu. Onu düşünmekten meneden gevezeler hanımlarla beraber diler. Beşiktaş'tan binen bir hanım vardı ki, Nihal'le beraber köprüden binen iki hanıma bir dakikalık bir tanışmadan sonra veremden ölmüş bir kızının faciasını anlatıyor ve ağlıyordu. Nihal pencereden Beylerbeyi'nin üstünde azim siyah bir küme halinde, muallâkta (boşlukta), parçalanmaya müheyya (hazır) duran buluta bakarak kendi kendisine:- Ölmek, veremden ölmek, genç, henüz bir çocuk iken, ne güzel, diyordu. Ve babasını ağlıyor görüyordu." (2003:474).

Kemâl Tâhir'in ölümünden sonra yayımlanan romanı "Karılar Koşuşu"nda Malatya Cezaevindeki anılarını, İkinci Dünya Savaşı yıllarının Türkiye'sini anlatmak için kullanır. Bu romanda vereme yakalanma sebebi olarak karşımıza Tanzimat ve Servetifünun Dönemi'nde vereme yakalanmaya sebep olarak gösterilen aşk acısı çıkar. Romandan alıntılanan aşağıdaki kısımlarda bu durum görülür:

"Hacı, sen galiba Emine'ye yandın oğlum." "Pekâlâ, yanarsak ne olur?" "Fena olur. Sen ona yanarsın. O seni sevmez...Verem illetinden ölürsün."

“Çaresi?” “Aldırma, çaresi, kaçırmız kaltağı...” “Hele gidelim de bakalım. Tutkun muyuz, değil miyiz...” (2000: 91).

2.1.2. Fakirlik Sebebiyle Vereme Yakalanma

Tanzimat ve Servetifünun Dönemi’nde vereme yakalanmanın temel sebebi aşk acısı iken sonraki dönemlerde -birkaç roman istisna tutulduğu takdirde- vereme yakalanmanın temel sebebi fakirlik ve onun etkileri olmuştur. Fakir kişi; fakirliğin doğal sonucu olarak iyi beslenemez, iyi giyinemez ve bu hastalığa karşı zayıf düşer. Türk edebiyatına ait bazı romanlarda da bu durum görülür.

Sabahattin Ali’nin “*İçimizdeki Şeytan*” adlı romanı birbirini severek evlenen, hayata bakış tarzları ve kişilikleri farklı olan iki gencin anlaşamayarak ayrılımlarını konu edinen romanıdır. Sabahattin Ali’nin bu romanından alıntılanan aşağıdaki kısımda vereme yakalanma sebebi olarak okuyucunun karşısına fakirlik ve bunun doğal sonucu olarak açlık çıkar:

“Kimisi burnundan konuşarak daha büyük bir sanatkâr olmaya çalışıyor; kimisi seyircilere dönüp avaz avaz bağırsa daha etkili olacağını sanıyordu. Beyaz bir karyolada aklıktan ve veremden harap bir halde yatan delikanlı ise, mütemadiyen midesi bulanıyormuş gibi yüzünü buruşturup yutkunuyor ve bu mimiklerin seyirciler üzerindeki intibasını görmek için de, kendi sözü olmadığı zamanlarda, gözlerini büzerek alacakaranlığa doğru bakıyordu.” (2003: 172).

Oğuz Atay’ın “Tutunamayanlar” adlı romanında da veremin sebebi olarak fakirlik gösterilmektedir. Bu durumu romandan alıntılanan aşağıdaki kısımda görmek mümkündür:

“Vahit Beylerin ortanca oğlu tıp talebesi ve sonra fakülteyi bitiremeyerek radyo acentesi olan ve küçükken tutulduğu kuş palazından kurtulmak için yarılan boğazında uzun bir yara izi taşıyan Esat ve daha sonraki yıllarda yaşadığı sefih hayatın kefareti veremden ölümlerine ödeyen Jak ve Saffet Ağabey arasında yapılan bir sinek yarışını anlatmıştı.” (2014: 234).

2.1.3. Hapishaneye Düşme Sebebiyle Vereme Yakalanma

Hapishanelerde yaşanan yeterli beslenememe, ısınamama ve havalandırmanın yetersiz oluşu sonucu mikrop ve virüslere çok maruz kalma hastalıkların bizzat ana nedenidir. Özellikle verem bu ortamlarda çok sık yayılma göstermek-

tedir. Türk edebiyatında bu durum çok sık işlenir. Özellikle romanlardaki birçok karakter hapisaneye düşme sonucu vereme yakalanır.

Hapishaneye düşüp bunun sonucunda burdaki olumsuzluklar sebebiyle vereme yakalanma durumu Kemâl Tâhir'in "Karılar Koğuşu" adlı romanında da karşımıza çıkar. Eserden alınan aşağıdaki kısım aracılığıyla yazar bu durumu okuyucuya aktarmaya çalışmaktadır:

"Dedik. Denilmez mi? 'Bunlar hükümet düşmanı. Hepsine af verirler, bunlara af, merhamet arama... Sen çizgiyi yanlış çizdin. Sana da yazık... Ona da yazık. Sonunda seni severse birbirinize kavuşamazsanız elin garibi mahpus-hanede veremden ölür.' dedik. Hubuş az mı söyledi. Dinlemiyor. 'On iki sene değil, yüz sene olsa dilenip ona bakacağım,' diyor." (Tâhir: 109).

Oğuz Atay'ın "Tutunamayanlar" adlı romanında verem ana olaya etki etmeyen bir şekilde karşımıza çıkar. Eserin yardımcı karakterlerden birisi olan Hüsnü, hapishaneye düşüp vereme yakalanır. Romandan alınan aşağıdaki kısımda Hüsnü'nün bu durumu aktarılır:

Elle yazıp çoğalttığı bir beyanname yüzünden yakalandı, bir buçuk seneye mahkûm oldu. Hapiste verem olduğu anlaşıldı. Hastaneye yatırıldı. Oradan kaçmak isterken, jandarmalar tarafından vuruldu. Cezası bir yıl artırıldı. Hapisten çıktıktan sonra, inşaatlarda amelelik etmek istedi. Hastalığı ve mahkûmiyeti yüzünden başaramadı." (2014: 528).

2.2. Veremli Kadınlar

İncelenen romanların birçoğunda kadın karakterlerin vereme yakalandığı görülür. Aşağıda yer alan örnekler aracılığıyla vereme yakalanan kadınların durumu aktarılmaya çalışılacaktır.

Ayşe Kulin'in Cumhuriyet tarihinin ilk kadın seramik sanatçısı olan Füreya Koral'ın hayat hikayesini anlattığı "Füreya" adlı romanında verem ana olay şeklinde karşımıza çıkar. Ana kahraman Füreya vereme yakalanır ve uzun bir tedavi süreci sonunda sağlığına kavuşur. Romandan alıntılanan aşağıdaki kısımlar kadın kahramanın durumunu göstermektedir:

"Serginin bitiminde, Füreya teyzesinin yatak odasındaki koltuğa yığıldı kaldı. Onu apar topar Teşvikiye Sağlık Yurdu Kliniği'ne götürdüler. Ertesi gün Füreya'ya verem teşhisi kondu." (2001: 184).

Füreya'nın tedavisi için tüm aile seferberlik başlatmıştır. Verem olan hastaların iyi beslenmeleri doktorlarca tavsiye edilir. Füreya'da bu tavsiyelere uyar. Romandan alıntılanan aşağıdaki kısım bu durumu okuyucuya aktarır:

“Aliyoşa, ben veremim unuttun mu? Hangimizin daha uzun yaşayacağı belli değil. “Ah Füreya, annen seni öyle bir beslediki, bu gidişle sen veremden değil mide fesadından öleceksin ya da patlayarak. “ Füreya gülmeye başlamıştı.” (2001: 186).

Uzun bir hastalık ve uzun bir tedavi sürecinin ardından veremden kurtulup eski sağlığına kavuşan Füreya'nın durumu romandan alınan aşağıdaki kısımda okuyuculara aktarılmaya çalışılır:

“Demek ki verem, gerçekten çıkıp gitmişti hayatından. Ciğerini altı yıl boyunca kemiren bu yüz­süz ve arsız mikrobu, sadece kendi iradesiyle yenmişti. Annesine, babasına, kocasına kalsa, o hâlâ mızımız tedavilerle uğraşıp duruyor olacaktı ve asla Ponpon'un odasında yatmaya terfi edemeyecekti.” (2001: 258).

Ayşe Kulin'in “Füreya” adlı eserinde romanın başkişisi olarak okuyucunun karşısına çıkan Füreya'nın babaanesi de vereme yakalanır. Bu durum romandan alıntılanan aşağıdaki kısımda gösterilir:

“Babaanneniz, Şam'da Hattatzâdeler diye bilinen çok ünlü bir ailenin kızıydı. Büyükbabanız Âsim Bey'in Şam'a tayini çıktığında, çok genç ve yakışıklı bir zabıten, görücü usulü evlendirilmişler. Sara halanız ve Cevat amcanız Şam'da doğmuşlar. Pederiniz Şakir Paşa ise Bursa'da dünyaya gelmiş. Son doğumundan sonra vereme yakalanmış babaanneniz. Hekimler, ilaçlar, istirahatler fayda vermemiş. Hastalık ilerlemiş.” (2001: 18).

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Aydaki Kadın” adlı eserindeki Marie adlı kadın karakterin tasvirinde de veremle karşılaşılır:

“Belki başka türlü güzel... Yaşının güzeli. Bu demektir ki tasnif edildi. Olduğundan büyük görünmek isteyen genç kız oldu. Bir şey tasnif edildi mi âlâka yarıya iniyor. Tıpkı bir sanatoryumdaki veremliler gibi.” Bununla beraber gözleri hep Marie'nin kollarındaydı.” (2009: 35).

Halide Edip Adivar'ın “Vurun Kahpeye” adlı romanında yer alan Aliye adındaki **İstanbullu genç bir öğretmenin** kimsenin gitmek istemediği Anadolu topraklarında yaşadığı içler acısı **bir durumu anlattığı romanıdır**. Aliye'nin annesi veremlidir. Romandan alıntılanan aşağıdaki kısımlarda bu durum gösterilir:

“Aliye, rakik gözlü, enli omuzlu, Yemen'den Kafkas'a, Kafkas'tan Suriye'ye geçmiş ve kaybolmuş kahraman, fakat isimsiz ve talihsiz bir yüzbaşı ile dal gibi narin, zavallı ve hassas Fatihli bir verem kadının çocuğu idi.” (2000: 1).

Orhan Pamuk'un mekân olarak Kars'ı seçtiği Türkiye'nin siyasî ve sosyal hayatını çizdiği Nobel Edebiyat Ödülü'nü almasını sağlayan “Kar” adlı roma-

nında veremli bir kadın karakter okuyucunun karşısına çıkar. Eserden alıntılanan aşağıdaki kısımlar veremli kadının kim olduğunu gösterir:

“Çalışıp para kazanmaya Türkiye’ye gelmiş bir Gürcü karı kocaydı bunlar. Çayhaneye döndüklerinde MİT görevlisinin kimliklerini geri verdiği duvara dayalı işsiz gençler hemen onlardan şikâyet ettiler: Kadın veremliydi.” (2016: 169).

2.3. Veremli Erkekler

İncelen romanların bazılarında kadın karakterler vereme yakalanırken bazılarında ise erkek karakterler vereme yakalanır. İncelenen romanların birçoğunda erkek karakterlerin vereme yakalandığı görülür. Aşağıda verilecek örnekler aracılığıyla vereme yakalanan erkek roman kişilerinin durumu aktarılmaya çalışılacaktır.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Huzur”adlı romanında yer alan romanın başkişilerinden biri olan Suat vereme yakalanır. Bu durum romandan alıntılanan aşağıdaki kısım aracılığıyla gösterilir:

“Muazzez Hanım oturduğu şezlongtan doğruldu:-Suat Bey hastalanmış, bir hafta evvel İstanbul’a gelmiş, sanatoryumdaymış, o da oraya gidiyordu. Gelirken gördüm.Sabih bu sabahki Ada vapurlarının bütün bir kabileyi buraya taşımasının şaşkınlığı arasında söylendi: -Vah vah... Nesi var acaba? Yani mühim mi?.. Hayır, verem o kadar mühim hastalık değildi, insan yer içer beslenirdi” (2009: 104).

Ayşe Kulin’in “Füreyâ” adlı eserinde verem ana olaydır. Romanın başkişisi Füreyâ Korel vereme yakalanır. Füreyâ dışında vereme yakalanan diğer kişilerden birisi Füreyâ’nın babanesi diğeri ise amcası olan romanın yardımcı karakterlerinden birisi olan Paşa’dır. Bu paşanın vereme yakalanması romandan alınan aşağıdaki kısım aracılığıyla görülür:

“Sultan, bu kıymetli Sadrazamın işaret ettiği hususları dikkate alacağına, onu saray otoritesini hiçe indirmekle suçlayarak 1895 yılında önce Girit’e sonra da Şam’a yollamıştı. Şam’da 5. Ordu’nun kumandanlığını yaparken vereme yakalanan Paşa’nın İstanbul’a dönmesine de uzun süre izin vermemişti.” (2001: 24).

İhsan Oktay Anar’ın “Puslu Kıtalar Atlası” adlı romanında kardeşlerinden bir tanesini verem sebebiyle kaybeden genç anlatılır. Romandan alınan aşağıdaki kısımda bu durum şu şekilde gösterilir:

“Kardeşlerimden ikisi bu yüzden içlerine kapandı. Kollarını vücutlarına sımsıkı sarıp gün boyunca öne geriye sallıyorlar, artık en basit ihtiyaç-

larını bile gideremiyorlardı. Üç kişi kalmıştık. Biri veremden öldü. İkincisi on altı yaşında aklını kaçırdı ve sonunda bir tek ben kaldım.” (2006: 207).

Oğuz Atay’ın “Tutunamayanlar” adlı romanında vereme yakalanan Ertan adlı bir karakter tasvir edilir. Ertan adlı karakterin durumu romandan alınan aşağıdaki kısımda okuyucuya aktarılır:

“Zavallı Ayhan ve onunla birlikte bodrum katta evdeki yedi ve bahçedeki yirmi yedi kedisiyle yaşayan ve kimseye zararı dokunmayan ve ölmüş kocasını unutamayan Rus madam ve madamla birlikte yirmi iki yaşında veremden ölürek bizleri ve ailesini elemlere boğan ve Albay Sait Beyin biricik oğlu ve liseden dört defa kovulmuş olup sanatoryumdan altı kere kaçan ve yağmurlu bir ilkbahar akşamı hastaneden son kaçışında ıslak elbiselerini çıkarmaya fırsat bulamadan kanla boğulan Ertan...” (2006: 190).

2.4. Veremli Roman Kahramanlarının Âkıbetleri

Verem, ölümcül bir hastalıktır ancak iyi bir bakımla tedavi edildiği takdirde bu hastalığa yakalananlar bu hastalıktan kurtulabilmekte ve eski sağlığına kavuşabilmektedir. İncelenen romanların bazılarında vereme yakalanan kahramanlar bu hastalık sonucunda hayata gözlerini yumarken bazıları bu hastalığın pençesindeyken başka bir sebep sonucunda ölmekte bazıları ise bu hastalığın pençesinden kurtulup hayata devam etmektedir.

Türk edebiyatının erken dönemlerinden itibaren vereme yakalanarak ölme durumu romanlarda karşımıza çıkar. Tanzimatla başlayan bu süreç Servet-i Fünun’la devam eder. 1950’li yıllarda ise verem yerini kansere bırakmaya başlar.

Roman türünün Türk edebiyatındaki ilk örneği olan “Taaşuk-ı Talat ve Fitnat” adlı romanındaki başkişilerden biri olan Fitnat da vereme yakalanır ancak Fitnat, verem sebebiyle değil de intihar ederek ölür.

Ahmet Mithat Efendi’nin “Felatun Bey ile Râkım Efendi” romanındaki Can, Canan, Yozefino adlı kadın karakterler de vereme yakalanırlar ama bu hastalıktan dolayı ölmezler. Ahmet Mithat Efendi ve Fatma Aliye Hanım’ın birlikte yazdığı iki kısımdan oluşan “Hayal ve Hakikat” adlı romandaki karakterlerden Vedat, verem sonucu hayata gözlerini yumar.

Halit Ziya’nın bazı eserlerinde kahramanların vereme yakalanıp öldüğü görülür. Halit Ziya’nın “Nemide” adlı romanındaki Nemide, Nail’e âşık olur. Nail’in başkasına âşık olduğunu öğrenen Nemide de bu üzüntü sebebiyle veremden ölür. Yine aynı yazarın “Aşk-ı Memnu” romanındaki Beşir ve “Mai ve Siyah” romanındaki Râci de veremden ölür.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" romanındaki karakterlerden biri olan Suat da vereme yakalanır. Sanatoryumda tedavi görür ama o verem sebebiyle değil intihar ederek ölür.

İncelenen romanlar içerisinde veremle mücadelenin en fazla verildiği ve bunun sonucunda zafere ulaşılan, Ayşe Kulin'in ana konusunu verem üzerine kurduğu romanı "Füreyâ"da romanın başkışisi Füreyâ vereme yakalanır. Füreyâ, sanatoryumda gördüğü tedavi ve ailesinin gayretleri sonucunda bu hastalığı yener.

Sonuç

Hastalıklar insan hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Edebî eserlerin çoğunun konusu insandır bu sebeple insanı konu alan türlerin hastalıkları da konu olarak seçmesi doğal bir durumdur. Edebiyat ile hastalık arasında yakın bir ilişki vardır. Hastalıklar edebiyat için vazgeçilmez bir temadır. Verem, edebiyatta sıklıkla kullanılmış olan eskiden ölümcül; günümüzde ise tedavi edilebilir bir hastalıktır.

Çok eski bir hastalık olan vereme Avrupalılar "Beyaz Ölüm, Beyaz Veba, Ölümün Kaptanı" gibi isimler koymuşlardır. Verem yerine Türk halkı "İnce Hastalık"ı da günlük dilde kullanır. Yazarlar bu hastalığı bazen verem bazen de ince hastalık olarak adlandırmışlardır. Veremin tedavisi için aşilar bulunmuş, sanatoryum adı verilen verem hastaneleri kurulmuş ve bu sayede verem günümüzde tıp için sorun olmaktan çıkmıştır.

Verem; edebiyatta şiir, roman hikâye gibi birçok edebî türün konu alanına girer. Verem konusu özellikle romanlarda çok başvurulan bir konudur. Tamamı hastalıklarla dolu anlatılarla dolu olan romanlara gerek dünya edebiyatlarında gerekse Türk edebiyatında çok nadir rastlanmaktadır. Birçok romanda ana olayın dışında da bu hastalıkla karşılaşmak mümkündür. Türk edebiyatında özellikle Tanzimat ve Servetifünun dönemlerinde veremin tema olarak sıklıkla seçildiği görülür. Veremin romanlarda sık işlenişi kanserin yaygınlaşması ve hastalığın ölümcül olmaktan çıkması gibi sebeplerden ötürü sona erer.

Türk edebiyatına ait incelenen romanlarda hastalığa yakalanma sebepleri olarak şunlar okuyucunun karşısına çıkar: Aşk acısı, yoğun stres, fakirlik sonucu soğuğa maruz kalma ve bakımsızlık, hapishaneye düşme sonucu vereme yakalanma... Tanzimat ve Servetifünun Dönemi'nde vereme yakalanmanın temel sebebi aşk acısı iken sonraki dönemlerde vereme yakalanmanın temel sebebi fakirlik ve onun etkileri olmuştur.

İncelenen romanlarda vereme yakalanan kahramanlardan bazıları bu hastalık sonucunda hayata gözlerini yumarken bazıları ise bu hastalıkla mücadele esna-

sında başka bir sebep sonucunda ölmekte bazıları ise bu hastalığın pençesinden kurtulup sağlığına kavuşmaktadır

Roman kişilerinin vereme yakalanarak ölmesi durumu Tanzimat edebiyatının ilk döneminden itibaren okuyucunun karşısına çıkar. Tanzimatla başlayan bu süreç Servetifünun’la devam eder. 1950’li yıllarda ise verem yerini kansere bırakmaya başlar.

Sonuç olarak verem roman başta olmak üzere birçok edebî türde konu olarak seçilmiştir. Dünyaca ünlü birçok romanda veremli karakterler bulunmaktadır. Verem, Türk edebiyatında da sıklıkla seçilen bir konu olmuştur. Verem, Türk edebiyatının önemli romanları arasında sayılan “Taaşuk-ı Talat ve Fitnat”, “Araba Sevdası”, “Mai ve Siyah”, “Aşk-ı Memnu”, “Vurun Kahpeye”, “Huzur” başta olmak üzere birçok romanda romancıların sıklıkla değindiği bir konu olmuştur.

KAYNAKÇA

- Adıvar, H. E. (2000). Vurun Kahpeye. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Ahmet Mithat Efendi. (2007). Felatun Bey ile Râkım Efendi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ahmet Mithat Efendi ve Fatma Aliye Hanım. (2012). Hayal ve Hakikat. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Anar, İ. O. (2006). Puslu Kıtalar Atlası. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslan, T. (2016). Gureba Hastanesi’nin “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu”. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi (38), 24-26.
- Atay, O. (2014). Tutunamayanlar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güntekin, Reşat Nuri. (1983). Ateş Gecesi. İstanbul: Ülkü Yayınları.
- Kulin, A. (2001). Füreya. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Pamuk, O. (2016). Kar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Recâizâde Mahmut Ekrem. (2009). Araba Sevdası. İstanbul: Sis Yayıncılık.
- Sabahattin Ali. (2003). İçimizdeki Şeytan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Safa, Peyami. (1999). Dokuzuncu Hariciye Koğuşu. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Selçuk Çııkla, K. Y. (2016). Edebiyat ve Hastalık. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Şemset Sami. (2005). Taaşuk-ı Tal’at ve Fitnat. Ankara: Akçağ Yayınları
- Tâhir, K. (2000). Karılar Koğuşu. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Tanpınar, A. H. (2009). Aydaki Kadın. İstanbul: İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (2009). Huzur. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Uraldı, C. (2015). Edebiyat ve Sağlık. Hece dergisi (225 (Edebiyat ve Hastalık Dosyası)), 101-103.
- Uşaklıgil, H. Z. (2003). Aşk-ı Memnu. İstanbul: Özgür Yayınları.
- . (2013). Mai ve Siyah (17. b.). İstanbul: Özgür Yayınları
- . (2005). Nemîde. İstanbul: Özgür Yayınları